

УДК 324(4)«2024»:328,1(4):329,17(4-6 ЄС)
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.32>

Ю. О. Остапець

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>

доктор політичних наук,
професор кафедри політології і державного управління
факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету

М. П. Зан

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8967-0083>

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології і державного управління
факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету

ВИБОРИ ДО ЄВРОПАРЛАМЕНТУ 2024 РОКУ: ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СТРУКТУРУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Постановка проблеми. Як зазначає О. Гарань «Європарламент (ЄП) – це єдина інституція Європейського Союзу (ЄС), яка обирається напряму, а отже його новий склад відобразить актуальний стан політичних вподобань європейців, що визначатимуть характер і перспективи розвитку європейських інституцій, формування політичного й економічного порядку денного ЄС та відносин з геополітичним оточенням» [2]. Чергові вибори до Європейського парламенту Х скликання відбулися 6–9 червня 2024 р. На виборах було обрано 720 депутатів з 27 країн-членів Європейського Союзу, які представляють понад 400 млн. виборців. Найбільше число євродепутатів, відповідно до рішення Європейської ради щодо представництва в ЄП від окремих країн-членів ЄС, було обрано від Німеччини (96), Франції (81), Італії (76), Іспанії (61), Польщі (53), Румунії (33) та Нідерландів (31) [12].

Вибори до Європарламенту показали зростання зацікавленості європейців у їхніх результатах, відтак явка виборців у 2024 р. була найбільшою за всю історію виборів до Європейського парламенту і становила 51,08%. Результати волевиявлення дещо змінили структуру європейського партійного ландшафту, зафіксувавши зростання впливу праворадикальних партій та зменшення впливу соціал-демократів та «зелених» партій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика виборів до Європейського парламенту характеризується у працях таких вітчизняних вчених: Г. Агафонові (участь європейських партій у виборчому процесі) [1], К. Карамана (участь у виборчих процесах популістських євроскептичних партій) [5], Ю. Копинця (характеристика виборів до Європарламенту у 2019 р.), Ю. Остапця, В. Петрінка (характеристика результатів право-

радикальних партій на виборах до національних парламентів) [7], Ю. Остапця, М. Мартинковича (вивчення національних парламентських виборів 2023 року) [8].

Оскільки вибори до Європарламенту 2024 р. щойно відбулися (6–9 червня), то відповідно аналітичні розвідки вітчизняних науковців поки що відсутні. Натомість можна знайти низку аналітичних статей експертів і журналістів, які досліджують вказану проблематику: О. Гараня [2], С. Сидоренко [10], Д. Тужанського [11] та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета нашої статті – дослідити результати виборів до Європейського парламенту, показати їх країнову специфіку та вплив на конфігурацію національних партійних систем. Для досягнення мети необхідно вирішити такі дослідницькі завдання: 1) охарактеризувати особливості протистояння на євровиборах мейнстрімних і праворадикальних партій; 2) висвітлити результати виборів у контексті формування депутатських фракцій Європарламенту; 3) вивчити причини успіху та невдач різних політичних партій, і показати їхні наслідки для розвитку національних партійних систем.

Виклад основного матеріалу. Система виборів до ЄП побудована наступним чином. Кожна держава поділяється один або декілька виборчих округів у яких відбуваються вибори. У виборчому бюлетені кожної з 27 країн ЄС представлені національні партії, які на європейському рівні об'єднуються у європейські політичні партії. У більшості країн Євросоюзу вибори відбуваються за схожими виборчими системами до тих, за якими обираються національні парламенти. Європейські політичні партії визначають головних кандидатів на національних виборах та утворюють фракції

у Європарламенті. Вибори відбуваються відповідно до Акту про вибори, який був прийнятий Європарламентом у 1976 р. і до якого були внесені зміни у 2018 р.

«Європейська політична партія – особливий тип об'єднання політичних сил, що функціонують на загальноєвропейському рівні і які представлені (або прагнуть бути представленими) в політичних інституціях Європейського Союзу (в Європарламенті, Єврокомісії). Їх діяльність регулюється і фінансується відповідно до законодавства ЄС. Таке об'єднання зазвичай включає в себе національні партії з країн-членів ЄС, а також інших країн Європи і світу» [6, с. 98]. До найбільш вагомих чинників, які сприяли інституціалізації європартій та створенню нового європартійного середовища відносимо такі. По-перше, прийняття Маастрихтського договору (1992), де в ст. 138 було сказано: «.. Політичні партії на європейському рівні є важливим фактором інтеграції в рамках Союзу. Вони сприяють формуванню європейської свідомості і виражають політичну волю громадян Союзу» [3]. Ця стаття по суті конституювала європартії як один з важливих інститутів європейського політичного простору, визначивши за ними відповідну нішу в ньому. По-друге, розширення Євросоюзу після входження до нього 12 нових країн Центральної Європи, що суттєво розширило членську базу європартій. По-третє, зміна структури партійної конкуренції на європейському рівні, що пов'язано зі зменшенням підтримки головних європартій (Єдина народна партія, Партія європейських соціалістів) та зростанням рейтингу праворадикальних євроскептичних партій. По-четверте, появою нового типу європартій, які будують свої структури по аналогії з національними партіями: «Європа – Демократія – Есперанто», «Вольт Європа». По-п'яте, появою з 2010 р. низки нових викликів для ЄС, до яких відносимо економічну кризу (2008–2019 рр.), міграційну кризу (2015–2016 рр.), вихід Великобританії з ЄС (січень 2020 р.), пандемію коронавірусу (2019–2020 рр.), російсько-українську війну (починаючи з лютого 2022 р.).

До найбільш впливових європартій відносимо: Європейську народну партію, Партію європейських соціалістів, Альянс європейських консерваторів і реформістів, «Ідентичність і демократію», Альянс лібералів і демократів за Європу, Європейську партію зелених, Партію європейських лівих [1, с. 93].

Низка досліджень, проведених напередодні виборів, засвідчила підвищений інтерес і активність європейських виборців (у порівнянні з минулими виборами). Потужними стимулами до участі у виборах експерти називали такі: 1) наростаюче відчуття страху й невизначеності перед непередбачуваними кризами (економічною, міграційною,

кліматичною); 2) занепокоєння з приводу розгортання повномасштабного військового конфлікту у Європі, пов'язаного з російсько-українською війною; 3) геополітичні зміни, які торкнулися і європейців; 4) зростання впливу праворадикальних, євроскептичних партій, деякі з яких відкрито підтримують імперську політику В. Путіна («Альтернатива для Німеччини», польська «Конфедерація Свободи та Незалежності», Австрійська партія свободи); 5) стурбованість за збереженням єврозони (єдиного європейського простору); 6) специфічними національними чинниками та інше. Як наслідок явка виборців у 2024 р. становила 51,08% (для порівняння у 2014 р. – 42,6%, у 2019 р. – 50,9%), що є найвищим показником за всю історію виборів до Європейського парламенту.

Слід зазначити, що вибори до ЄП дещо змінили політичний ландшафт Європейського Союзу. При чому в деяких країнах такі зміни можна навіть назвати «політичним землетрусом» (наприклад, Франція). А в багатьох країнах ЄС урядові партії на виборах до Європейського парламенту або поступилися іншим політичним силам, або залишили за собою політичне статус-кво.

Таким чином, взявши за критерій 1) результати виборів до ЄП праворадикальних партій та 2) результати партій, які здобули перемогу на останніх парламентських виборах у порівнянні з виборами до Європарламенту, ми проаналізуємо вибори до Європейського парламенту у контексті їхнього впливу на подальший розвиток ЄС та політичні процеси на національному рівні. Фракційний склад Європарламенту за результатами виборів 2019 і 2024 рр. подано у таблиці 1.

Таблиця 1
Порівняльний аналіз структури Європарламенту 2019 та 2024 років

Назва депутатської групи	К-ть депутатів, 2024 (станом на 16.06.2024)	К-ть депутатів, 2019
Європейська народна партія	190	176
Прогресивний альянс соціалістів і демократів	136	139
Оновлення Європи	80	102
Європейські консерватори і реформісти	76	69
Ідентичність і демократія	58	49
Зелені – Європейський вільний альянс	52	71
Ліві	39	39
Позапартійні	45	62
Інші	44	–
Всього	720	705

Джерело: [12; 14]

Як видно з таблиці 1 у Європарламенті станом на 16.06.2024 р. сформовано 7 фракцій. Якщо розглядати структуру Європарламенту по шкалі «ліві – праві» то вона виглядає наступним чином: Ліви (The Left), Прогресивний альянс соціалістів і демократів (S&D), Зелені – Європейський вільний альянс (Greens/EFA), «Оновлення Європи» (Renew Europe), Європейська народна партія (EPP), Європейські консерватори і реформісти (ECR), Ідентичність і демократія (ID). З них чотири проєвропейські: 1) Європейська народна партія (ЄНП), 2) Прогресивний альянс соціалістів і демократів (ПАСД), 3) «Оновлення Європи» (ОЄ), 4) «Зелені – Європейський вільний альянс» (З-ЄВА) (458 депутатів) і три євроскептичні: 1) «Європейські консерватори і реформісти» (ЄКР), 2) «Ліви», 3) «Ідентичність і демократія» (ІД) (173 депутати). А також 89 мандатів залишилося позафракційним депутатам, з яких 44 незалежні депутати, 45 не визначилися зі своєю фракційною належністю, і які також можуть приєднатися в майбутньому до фракцій у Європарламенті (див. Додаток А; таблицю 1). До таких належать і депутати від партії «Альтернатива для Німеччини», яку було виключено з партії «Ідентичність і демократія» за неонацистську риторику [2]. А також депутати від угорської «Фідес», яку було виключено з Європейської народної партії та інші.

Отже, «праворадикальна хвиля», про яку напередодні виборів часто говорили як вітчизняні, так і зарубіжні експерти, «не стала політичним

цунамі», а відтак праворадикальні партії зайняли свою звичайну нішу у структурі партійного ландшафту Європейського Союзу, яка виникла внаслідок появи нового соціально-політичного розмежування «глобалізм – антиглобалізм / націоналізм», низки соціальних викликів та необхідності модернізації управлінських структур ЄС (проєвропейскість / м'який або жорсткий євроскептицизм).

Представники національних праворадикальних партій, які отримали депутатські мандати Європарламенту розподілилися між фракціями «Ідентичність і демократія» (умовно можна назвати жорсткими євроскептиками) та «Європейськими консерваторами і реформістами» (м'які євроскептики). А ще низка депутатів від партій «Фідес» (Угорщина) (10 депутатів), «Альтернатива для Німеччини» (Німеччина) (17), «Рух п'яти зірок» (Італія) (8), «Курс – Соціальна демократія» (Словаччина) (7), «Конфедерація Свободи та Незалежності» (Польща) (6), «Альянс за союз румунів» (5) з різних причин залишилися позафракційними (Див. Додаток А) [12; 14].

До фракції «Ідентичність і демократія» увійшли такі національні партійні структури: «Національне об'єднання» (Франція) (30), Австрійська партія свободи (6), «Фламандський інтерес» (Бельгія) (3), «Ліга Сальвіні» (Італія) (8), «Партія свободи» (Нідерланди) (6), «Chega!» (Португалія) (2), Данська народна партія (1), Естонська народна консервативна партія (1), коаліція «Свобода і пряма демократія» / «Триколон» (Чехія) (1) та інші. А фракцію «Європей-

Таблиця 2

Електоральні результати праворадикальних партій країн Західної Європи на останніх парламентських виборах (2019–2024 рр.) та виборах до Європейського парламенту 6–9 червня 2024 р.

Країна	Дата парламентських виборів	Назва партії (рік створення)	Парламентські вибори результат, % (к-ть місць)	Європарламент, результат, % (к-ть місць)
1	2	3	4	5
Австрія	2019	Австрійська партія свободи (1956)	16,2 % (31) (-20)*	25,4 (6)
Бельгія	2019	Фламандський інтерес (1979)	11,9 (18) (+15)	14,5 (3)
Німеччина	2021	Альтернатива для Німеччини (2013)	10,3 (83) (-11)	15,9 (15)
Кіпр	2021	Національний народний фронт (2008)	3,0 (2) (0)	3,0 (2)
Данія	2022	Данська народна партія (1995)	2,6 (5) (-11)	6,3 (1)
	2022	Данські демократи (2022)	8,1 (14) (нова)	7,3 (1)
Італія	2022	Брати Італії (2012)	25,9 (119) (+87)	28,7 (24)
		Ліга (1991)	8,7 (66) (-59)	8,9 (8)
		Рух п'яти зірок (2009)	15,4 (52) (-175)	9,9 (8)

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5
Франція	2022	Національне об'єднання (1972)	18,6 (89) (+81)	31,3 (30)
Швеція	2022	Шведські демократи (1988)	20,5 (73) (+11)	13,2 (3)
Фінляндія	2023	Істинні фіни (1995)	20,1 (46) (+7)	7,6 (1)
Греція	2023	Спартанці (2017)	4,7 (13) (нова)	–
		Грецьке рішення (2016)	4,4 (12) (-4)	9,3 (2)
		Нікі (Перемога) (2019)	3,7 (10) (нова)	4,3 (1)
Іспанія	2023	Вокс (Голос) (2013)	12,3 (33) (-19)	9,6 (6)
Нідерланди	2023	Партія свободи (2006)	23,4 (37) (+20)	17,7 (6)
		Форум за демократію (2016)	2,2 (3) (-5)	2,5 (0)
Португалія	2024	Chega! (Досить) (2019)	18,0 (50) (+38)	9,7 (2)

* В дужках позначено різницю в кількості депутатських мандатів у порівнянні з попередніми виборами

Джерело: побудовано авторами на основі [7; 8; 14]

ські консерватори і реформісти» утворили такі партії: «Брати Італії» (24), «Право і Справедливість» (Польща) (20), «Вокс» (Іспанія) (6), коаліція «Нескорена Франція» (утворена партією «Реконкіста») (5), «Новий фламандський альянс» (3), «Шведські демократи» (3), «Істинні фіни» (1), «Грецьке рішення» (2), Національний народний фронт (Кіпр) (1) та представники інших менш відомих політичних сил (Див. Додаток А) [12; 14].

Національне голосування у країнах ЄС за праворадикальні партії. Аналіз електоральних результатів праворадикальних партій на останніх виборах до національних парламентів у країнах Європейського Союзу та виборах до Європарламенту зробимо в рамках двох умовних кластерів: країни Західної Європи та країни Центральної / Центрально-Східної Європи.

Зазначимо, що до кластеру країн Західної Європи для аналізу включено 16 держав. Праворадикальні партії здобули депутатські мандати у 13 країнах, в Ірландії, Мальті, Люксембурзі вони не мають своїх представників у парламенті, оскільки такі партії не користуються популярністю у виборців. Результати виборів подано у таблиці 2.

Найбільш успішними праворадикальними партіями Західної Європи за результатами парламентських електоральних циклів 2019–2024 років є такі: 1) Брати Італії (Італія, 2022 р., 25,9%, лідер партії Дж. Мелоні очолила уряд); 2) Шведські демократи (Швеція, 20,5%, член урядової коаліції); 3) Істинні фіни (Фінляндія, 20,0%, член урядової коаліції); 4) Партія свободи (Нідерланди,

23,4%, член урядової коаліції); 5) Національне об'єднання (Франція, 18,6%, кількість депутатів збільшилась в 11 разів); 6) Вокс (Голос) (Іспанія, 12,3%); 7) Chega! (Португалія, 18,0%), кількість депутатських мандатів у порівнянні з попередніми виборами збільшилась на 32 одиниці).

До кластеру країн Центральної Європи для аналізу включено 11 країн: Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія. За результатами останніх національних парламентських виборів праворадикальні партії в країнах Центральної Європи здобули депутатські мандати у восьми країнах. В Литві, Словаччині та Словенії праворадикальні партії за результатами виборів не мають своїх представників у парламентах. У Словаччині нова праворадикальна партія «Республіка» до прохідного бар'єру не добрала 0,3% голосів виборців [7]. Результати виборів подано у таблиці 3.

Як зазначають Ю. Остапеч та В. Петрінко, «на відміну від країн Західної Європи у Центральній Європі жодна праворадикальна партія не увійшла до урядової коаліції та її електоральні результати таких партій суттєво нижчі, ніж у країнах Західної Європи. Серед семи праворадикальних партій, які подолали виборчий бар'єр, три є новими, тобто зареєстровані у міжвиборчий період і приймають участь у виборах вперше: «За стабільність» (Латвія), «Альянс за єдність румун» (Румунія), «Наша Батьківщина» (Угорщина)» [7, с. 340].

Отже, відносний успіх праворадикальних сил демонструє як зростання їхньої популярності в Європі, так і зміну їхніх стратегічних ідеоло-

Таблиця 3

Електоральні результати праворадикальних партій країн Центральної Європи на останніх парламентських виборах (2019–2024 рр.) та виборах до Європейського парламенту 6–9 червня 2024 р.

Країна	Дата парламентських виборів	Назва партії (рік створення)	Парламентські вибори результат, % (к-ть місць)	Європарламент, результат, %
Румунія	2020	Альянс за єдність румун (2019)	8,7 (33) (нова)	14,9 (6)
Чехія	2021	Свобода і пряма демократія (2015)	9,5 (20) (-2)	5,7 (1)
Латвія	2022	За стабільність! (2021)	6,8 (11) (нова)	–
Угорщина	2022	Наша Батьківщина (2018)	6,1 (6) (нова)	6,7 (1)
Словаччина	2023	Республіка (2021)	4,7 (не пододала в/б)	12,5 (2)
Естонія	2023	Консервативна народна партія Естонії (2012)	16,0 (17) (-2)*	14,9 (1)
Болгарія	2023	Відродження (2014)	14,1 (37) (+10)	14,4 (3)
Польща**	2023	Конфедерація Свободи та Незалежності (2019)	7,1 (18) (+7)	12,0 (6)
Хорватія	2024	Вітчизняний рух (2020)	(14) (-2)	8,8 (1)

* В дужках позначено різницю в кількості депутатських мандатів у порівнянні з попередніми виборами

Джерело: побудовано авторами на основі [7; 8; 14]

гічних установок: від ідеї розпуску Євросоюзу на користь його реформування з метою зменшення повноважень наднаціональних інституцій на користь національних органів державної влади.

Якщо взяти другий критерій нашого аналізу – результати політичних партій, які перемогли на останніх національних виборах у порівнянні з виборами до Європарламенту, то можна виокремити три кластери країн: 1) країни в яких результати суттєво відрізняються від останніх парламентських виборів, і де перемогу здобули інші партії, в тому числі і праворадикальні; 2) країни в яких відбулися не суттєві зміни в електоральних уподобаннях громадян; 3) країни зі сталим політичним статус-кво. До першого кластеру країн віднесемо: Францію, Німеччину, Бельгію. До другого – Австрію, Іспанію, Угорщину, Польщу, Словаччину, Чехію. В інших країнах Євросоюзу суттєвих змін партійного ландшафту за результатами виборів до Європарламенту не відбулося.

У Франції на виборах до Європарламенту центристський альянс «Рух відродження» (лідер Е. Макрон) набрав удвічі менше голосів, ніж політична партія «Національне об'єднання» (НО) (неформальний лідер Марін Ле Пен) (31,3%, 30 депутатських місць). Після оголошення попередніх результатів формальний лідер НО Ж. Барделл закликав Е. Макрона розпустити парламент, що і було зроблено Президентом

Франції Е. Макроном. Таке рішення Е. Макрона є неоднозначним і може як згуртувати націю перед фактом «правої загрози», так і привести до перемоги правих сил на позачергових парламентських виборах. Позачергові вибори призначені на 30 червня та 7 липня 2024 р. [9].

В Німеччині перемогу на виборах до Європарламенту з великим відривом здобув блок ХДС/ХСС (30,0%, 29 депутатських місць), який представляє діюча голова Єврокомісії У. фон дер Ляєн. Соціал-демократична партія (лідер О. Шольц) отримала третій результат на виборах (13,9%, 14 депутатських місць), а політична партія «Альтернатива для Німеччини» посіла друге місце (14,9%, 15 депутатських місць). При цьому партія на місцевих виборах, які пройшли у східних землях Німеччини виграла вибори. Такий результат партії напередодні чергових парламентських виборів ставить низку питань щодо майбутнього політичного курсу Німеччини.

У Бельгії ліберальна «Відкрита партія» прем'єр-міністра А. де Кроо з результатом (5,5%, 1 депутатський мандат) зазнала поразки від двох фламандських праворадикальних партій («Новий фламандський альянс», «Фламандський інтерес») внаслідок чого голова уряду подав у відставку. Тепер Бельгію чекає процес формування нового уряду, який у країні є досить складним і довгим (після виборів 2019 р. він тривав 500 днів) [9].

У Словаччині партія прем'єр-міністра «Напряма – Соціал-демократія» (24,7%, 5 депутатів), яка здобула перемогу на парламентських виборах 2023 року поступилася лідерством на виборах до Європарламенту опозиційній партії «Прогресивна Словаччина» (27,8%, 6 депутатів). Результат виборів у Словаччині вказує на хиткість урядової коаліції та потребу уряду балансувати у прийнятті рішень для максимального задоволення учасників політичного процесу та словацьких громадян. З невеликим відривом в Чехії урядову коаліцію «SPOLU» («Разом»), до якої входить партія «TOP-09», яка керує урядом (22,7%) на виборах обігнала опозиційна партія екс прем'єр-міністра А. Бабіша «ANO 2011» (26,1%). Аналогічна зміна лідерів з незначною перевагою відбулася і в Польщі. Перше місце здобула «Громадянська платформа» чинного прем'єр-міністра Д. Туска (37,1%, 21 депутат), якій поступилася «Право і Справедливість» (36,1%, 20 депутатів), яка в 2023 р. виграла парламентські вибори, але не змогла утворити урядову коаліцію. Такий результат робить «Громадянську платформу» другою за впливовістю у Європейській народній партії. Покращила свої результати і польська ультраправа «Конфедерація Свободи та Незалежності», посівши третє місце (12,1%, 6 депутатів).

В Австрії виграла вибори Австрійська партія свободи з результатом 25,4% (6 депутатів), друге місце дісталось переможниці попередніх парламентських виборів – Австрійській народній партії – 24,5% (5), а третє – Соціал-демократичній партії Австрії – 23,5% (5).

В Угорщині перемогу на виборах до Європарламенту здобула партія В. Орбана «Фідес» з результатом 44,8% (10 депутатських місць), який є найнижчим в історії участі партії у виборах до Європарламенту. Але якщо подивитися на кількість поданих за партію голосів, то це 2 млн. 15 тис., що є найкращим результатом цієї партії. Такі різні цифри – це наслідок високої явки на виборах в Угорщині (понад 59%). У 2019 явка складала лише 43%.

Але в той же час на цих виборах 1,3 мільйони голосів (29,6%) отримала нова опозиційна партія «Тиса» (лідер П. Мадяр), депутати від якої увійшли до фракції «Європейської народної партії». П. Мадяра експерт Інституту Центральноєвропейської стратегії Д. Тужанський назвав «чорним лебедем угорської політики» [9]. «Незважаючи на те, продовжує свою думку Д. Тужанський, що Угорщина є «захопленою державою» (категорія політичної науки), але разом з тим, вона залишається електоральною демократією. І саме вибори з високою явкою можуть дати старт демонтажу всього режиму» [9]. Таким чином, вибори до Європарламенту показали зародження в Угорщині дієвої опозиції правлячому режиму В. Орбана [10].

Провідна правоцентристська сила Європейського Союзу – Європейська народна партія втримала лідерство у перегонах та має всі шанси знову формувати керівництво Євросоюзу, навіть незважаючи на те, що її союзники по коаліції (Прогресивний альянс соціалістів та демократів і ліберальна група «Оновлення Європи») отримали дещо гірші результати. Найкращі результати ЄНП отримала у Німеччині (ХДС/ХСС – 30 депутатів), Польщі («Громадянська коаліція» – 23), Іспанія (Народна партія – 22), Румунії (коаліція «Соціал-демократичної партії та Національно-ліберальної партії», Демократичний союз угорців Румунії, «Об'єднаний правий альянс» – 11), Італії (коаліція на чолі з партією «Вперед, Італія» – 8), Португалії («Демократичний альянс» – 7). Прогресивний альянс соціалістів і демократів найбільшу кількість мандатів здобув в Італії (Демократична партія – 21), Іспанії (Іспанська соціалістична робітничка партія – 20), Німеччині (Соціал-демократична партія Німеччини – 14), Франції (коаліція «Прокидайся, Франція» – 13), Румунії (коаліція «Соціал-демократичної партії та Національно-ліберальної партії» – 11). А третій їхній союзник по коаліції фракція «Оновлення демократії» кращі результати мала у Франції (коаліція «Потреба в Європі» – 13, Німеччині (Вільна демократична партія Німеччини, «Вільні виборці» – 8), Нідерландах (Народна партія свободи і демократії, «Демократи-66» – 7), Чехії («ANO – 2011» – 7) та Словаччині («Прогресивна Словаччина» – 6) (Див. Додаток А) [12; 14].

Суттєвих втрат на цих виборах зазнали «зелені» партії, які об'єднуються в Європарламенті у фракцію «Зелені – Європейський вільний альянс». Вказана фракція є шоста за чисельністю (у 2019 р. була четвертою). У порівнянні з попередніми виборами «зелені» не дорахувалися 19 депутатських мандатів. «Найбільших втрат зелені зазнали в Німеччині (було 25 стало 16) та Франції (було 12, стало 5). Є країни, які цілком втратили «зелених» євродепутатів: Греція, Румунія, Португалія, а таких країнах як Кіпр, Мальта, Болгарія, Естонія, Польща, Словаччина, Угорщина їх взагалі ніколи не було. В той же час в деяких країнах спостерігається зростання цікавості до зелених партій: по одному депутату додалось в Швеції та Нідерландах, по одному депутату з'явилося у Хорватії та Словенії, в Італії відразу з'явилося три євродепутати» [4].

Головна причина електоральних втрат зелених – зміна ціннісних установок жителів ЄС, які пов'язані з широкомасштабною російсько-українською війною, невдоволенням фермерів по усій Європі, питаннями допомоги Україні, і які посунили вниз по шкалі важливості для громадян зеленої проблематики (зміна клімату, захист природного середовища тощо). Станом на 25.04.2024 р. в 14 європейських країнах «зелені» партії мають

свої фракції в національних парламентах та приймають участь у діяльності уряду (5), що дозволяє стверджувати про достатній рівень впливовості цих партій у країнах ЄС.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Композиція більшості у Європарламенті за результатами виборів не змінилася. Це фракції (406 депутатів) Європейської народної партії (190 депутатів), Прогресивного альянсу соціалістів і демократів (136), «Оновлення Європи» (утворюють європейські ліберали, 80 депутатів). Вказані фракції і попередньому парламенті утворювали більшість. У порівнянні з попередніми результатами виборів до Європарламенту 2019 р. більше на 14 мандатів здобула Європейська народна партія, Європейські консерватори і реформісти (більше на 14 мандатів). Інші фракції Європарламенту здобули меншу кількість мандатів, а також 89 мандатів поки що належать незалежним та депутатам, які ще не визначилися [12; 14].

Європейські вибори – 2024 проходили у контексті протистояння традиційних (мейнстримних) партій та ліво- і праворадикальних партій, перш за все щодо бачення майбутнього Євросоюзу, його інституційної перебудови. Це було і основною причиною високої явки виборців. Ріст популярності праворадикальних партій у Європейському Союзі спостерігається починаючи з 90-х рр. ХХ ст. А «станом на 25.04.2024 р. в 21 європейській державі праворадикальні партії (27 партій) мають свої фракції в національних парламентах та приймають участь у діяльності уряду, що дозволяє стверджувати про важливі інституційні зміни в європейському партійному ландшафті» [7, с. 329]. Найбільш потужний вплив цих партій спостерігається в Німеччині, Франції, Швеції, Фінляндії, Австрії, Данії, Італії, Нідерландах. У Європарламенті вказані партії об'єднані у форматі фракцій «Європейські консерватори і реформісти» та «Ідентичність і демократія».

Як зазначалося нами у розділі колективної монографії «Праворадикальні партії Європейського Союзу: генеза, ідеологічні маркери, елек-

торальні результати» «високий рейтинг і вагомий вплив праворадикальних партій і рухів у країнах Європейського Союзу пов'язаний з тим, що більшість з них в ході модернізації суспільства змогли оновити власну ідеологію і політичну стратегію у відповідності до викликів сьогодення та національних традицій держав, створивши свій власний профіль і досягнувши значної підтримки громадян. У цьому контексті політичні програми праворадикальних партій і рухів досить часто можна характеризувати як реновацію цінностей консерватизму в умовах постіндустріальних суспільств. Йдеться про те, що мейнстримні консервативні партії на ідеологічній шкалі «ліві – праві» під впливом низки чинників змістилися дещо вліво, відповідно їх місце і було зайняте модернізованими праворадикальними (або «новими правими») партіями. До основних причин популярності радикальних правих у Євросоюзі відносимо такі: 1) міграційні процеси / міграційна криза 2015–2016 рр.; 2) появу нового соціально-політичного розмежування по лінії «глобалізація – антиглобалізація / націоналізація». У цьому контексті саме проблематика антиглобалізації, захисту національних інтересів і представлена в програмах праворадикальних партій; 3) зростання недовіри до «мейнстримних» партій; 5) трансформацію системи цінностей у напрямку від домінування матеріальних до постматеріальних; 6) безпрецедентне розширення Євросоюзу, що зумовило формування нових викликів та нових форм інституційної нестабільності і популізму; 7) електоральні правила (пропорційна виборча система з низьким виборчим бар'єром)» [7, с. 335].

Але, незважаючи на популярність праворадикалів, мейнстримні право (ЄНП) та лівоцентристи (ПАСД) залишаються і надалі найбільшими фракціями Європарламенту, основою депутатської більшості, що свідчить про незмінність курсу на розвиток демократії, захист індивідуальних та колективних свобод у Європейському Союзі.

Додаток А

**Результати виборів до Європейського парламенту 6–9 червня 2024 року
(партійна структура станом на 16.06.2024 р.)**

Країна	К-ть депутат.	ЄНП	ПАСД	ОЄ	З-ЄВА	ІД	ЄКР	Ліві	Н*	НВ**
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Західна Європа										
Австрія	20	5	5	2	2	6				
Бельгія	22	4	4	4	2	3	3	2		
Греція	21	7	3				2	4	3	2
Данія	15	2	3	4	3	1		1	1	
Ірландія	14	4	1	4				3	2	
Італія	76	9	21		3	8	24	2	1	8

Продовження додатка А

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Іспанія	61	22	20	1	4		6	4	3	1
Кіпр	6	2	1				1	1	1	
Люксембург	6	2	1	1	1		1			
Мальта	6	3	3							
Німеччина	96	30	14	8	16			4	7	17
Нідерланди	31	6	4	7	4	6	1	1	2	
Португалія	21	7	8	2		2		2		
Фінляндія	15	4	2	3	2		1	3		
Франція	81	6	13	13	5	30	5	9		
Швеція	21	5	5	3	3		3	2		
Всього ЗЄ	512	118	108	52	45	50	46	38	20	28
	Центральна Європа									
Болгарія	17	6	2	5					4	
Угорщина	21	8	2						1	10
Чехія	21	5		7	1	1	3	1	3	
Латвія	9	2	1	1	1		3		1	
Литва	11	3	2	2	2		1		1	
Польща	53	23	3	1			20		6	
Румунія	33	11	11	2	1		1		7	
Словаччина	15	1		6					1	7
Словенія	9	5	1	2	1					
Хорватія	12	6	4		1		1			
Естонія	7	2	2	2		1				
Всього ЦЄ	208	72	28	28	7	8	29	1	24	17
Всього ЄС	720	190	136	80	52	58	76	39	44	45

*Н** – незалежні; *НВ*** – не визначилися з належністю до жодної з фракцій Європарламенту

Джерело: побудовано авторами на основі [12; 14]

Література

1. Агафонова Г. Теоретичні засади дослідження європартій. *Політологічні записки*. 2013. № 2. С. 87–95.

2. Гарань О. Вибори до Європарламенту: успіх пра-вих популістів і як це вплине на Україну. URL: <https://dif.org.ua/article/vibori-do-evroparlamentu-uspikh-pravikh-populistiv-i-yak-tse-vpline-na-ukrainu> (дата звернення 16.06.2024).

3. Договір про заснування Європейської Спільноти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення 16.06.2024).

4. Іжик В. Кліматичний провал: як невдача зелених на євровиборах вплине на курс ЄС і на підтримку України. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2024/06/20/7188454/> (дата звернення 16.06.2022).

5. Караман К. Євроскептицизм в програмних документах радикальних парламентських партій країн Європейського Союзу: дис. на здобуття наукового ступеня PhD зі спеціальності 052 Політологія / Маріупольський державний університет. Київ, 2023. 234 с.

6. Копинець Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського Союзу на еволюцію і функціонування партійної системи України: дис.... к. політ. наук 23.00.02 / Ужгородський національний університет. 2021. 269 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/dis_kopynets.pdf (дата звернення 16.06.2022).

7. Остапеч Ю., Петрінко В. Праворадикальні партії Європейського Союзу: генеза, ідеологічні маркери, електоральні результати. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 329–355.

8. Остапеч Ю., Мартинкович М. Характеристика партійного ландшафту країн Європейського Союзу за результатами парламентських виборів 2022 року. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 82–93.

9. Результати виборів Європейського парламенту 6–9 червня 2024 року та їхнє значення для політичного майбутнього ЄС та України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-vyboriv-yevropeysko-ho-parlamentu-6-9-cheravnja-2024> (дата звернення 16.06.2024).

10. Сидоренко С. Альтернатива для Угорщини. Як Петер Мадяр став загрозою для Орбана та чого чекати Україні. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2024/05/24/7186653/> (дата звернення 16.06.2022).

11. Тужанський Д. Провал чи перемога В. Орбана? Три висновки про результати виборів в Угорщині. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2024/06/11/7187868/> (дата звернення 16.06.2024).

12. 2024 European election results. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/> (дата звернення 16.06.2024).

13. Elections 2019: results and analysis. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8600/CBP-8600.pdf> (дата звернення 16.06.2024).

14. National results This section of the website is dedicated to the election results in all Member States. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/national-results-overview/> (дата звернення 16.06.2022).

Анотація

Остапець Ю. О., Зан М. П. **Вибори до Європарламенту 2024 року: характеристика результатів та їхній вплив на структурування національних партійних систем країн-членів Європейського Союзу.** – Стаття.

Охарактеризовано результати виборів до Європейського парламенту X скликання 6–9 червня 2024 року. Зазначено, що ці вибори характеризувалися найвищою явкою за всю історію проведення виборів до Європарламенту. Потужними стимулами до участі у виборах експерти називали такі: 1) наростаюче відчуття страху й невизначеності перед непередбачуваними кризами (економічною, міграційною, кліматичною); 2) занепокоєння з приводу розгортання повномасштабного військового конфлікту у Європі, пов'язаного з російсько-українською війною; 3) геополітичні зміни, які торкнулися і європейців; 4) зростання впливу праворадикальних, євроскептичних партій, деякі з яких відкрито підтримують імперську політику В. Путіна («Альтернатива для Німеччини», польська «Конфедерація Свободи та Незалежності», Австрійська партія свободи); 5) стурбованість за збереженням єврозони (єдиного європейського простору); 6) специфічними національними чинниками та інше.

Підкреслено, що за результатами виборів у Європейському парламенті було сформовано 7 фракцій. Якщо розглядати структуру Європарламенту по шкалі «ліві – праві» то вона виглядає наступним чином: Ліві (The Left), Прогресивний альянс соціалістів і демократів (S&D), Зелені – Європейський вільний альянс (Greens/EFA), «Оновлення Європи» (Renew Europe), Європейська народна партія (EPP), Європейські консерватори і реформісти (ECR), Ідентичність і демократія (ID). З них чотири проєвропейські: 1) Європейська народна партія (ЄНП), 2) Прогресивний альянс соціалістів і демократів (ПАСД), 3) «Оновлення Європи» (ОЄ), 4) «Зелені – Європейський вільний альянс» (З-ЄВА) (458 депутатів) і три євроскептичні: 1) «Європейські консерватори і реформісти» (ЄКР), 2) «Ліві», 3) «Ідентичність і демократія» (ІД) (173 депутати). А також 89 мандатів залишилося позафракційним депутатам, з яких 44 незалежні депутати, 45 не визначилися зі своєю фракційною належністю.

Акцентовано, що європейські вибори дещо змінили партійний ландшафт Європейського Союзу, при чому в деяких країнах їхні результати називають «політичним землетрусом» (наприклад, Франція, Бельгія, Німеччина). У порівнянні з попередніми виборами до Європарламенту 2019 р. покращили свої результати Європейська народна партія, праворадикальні партії («Ідентичність і демократія», Європейські консерватори і реформісти), а натомість погіршили – європей-

ські «зелені» (фракція «З-ЄВА») та ліберальні партії (фракція «Оновлення Європи»).

Зроблено висновок, що мейнстримні право (ЄНП) та лівоцентристи (ПАСД) залишаються і надалі найбільшими фракціями Європарламенту, основою депутатської більшості, що свідчить про незмінність курсу на розвиток демократії, захист індивідуальних та колективних свобод у Європейському Союзі.

Ключові слова: Європейський Союз, Європейський парламент, вибори, загальноєвропейські партії, праворадикальні партії, мейнстримні партії, Європейська народна партія, Європейські консерватори і реформісти, «Ідентичність і демократія».

Summary

Ostapets Yu. O., Zan M. P. **The 2024 European Parliament elections: characteristics of the results and their impact on the structuring of the national party systems of the European Union member countries.** – Article.

The authors of the article have characterised. The results of the European Parliament Xth elections that took place on June 6–9, 2024. It is noted that these elections are characterized by the highest turnout in the entire history of elections to the European Parliament. Experts provide the following powerful incentives for participation in the elections: 1) the growing sense of fear and uncertainty before unpredictable crises (economic, migration, and climate); 2) the concern about the unfolding of a full-scale military conflict in Europe related to the Russian-Ukrainian war; 3) the geopolitical changes affecting Europeans; 4) the growing influence of right-wing radical, Eurosceptic parties, some of which openly support V. Putin's imperial policy ("Alternative for Germany", Polish "Confederation Liberty and Independence", Freedom Party of Austria); 5) the concerns for the preservation of the Eurozone (the single European space); 6) the specific national factors, etc..

It is emphasized that 7 factions have been formed as a result of the European Parliament elections. If we consider the structure of the European Parliament according to the "left-right" scale, it looks as follows: The Left, The Progressive Alliance of Socialists and Democrats (S&D), The Greens The European Free Alliance (Greens/EFA), Renew Europe (RE), European People's Party (EPP), The European Conservatives and Reformists (ECR), Identity and Democracy (ID). Four of them are pro-European: 1) European People's Party (EPP), 2) The Progressive Alliance of Socialists and Democrats (PASD), 3) Renew Europe (RE), 4) The Greens European Free Alliance (Greens/EFA) (458 deputies). And three of them are the Eurosceptic ones: 1) European Conservatives and Reformists (ECR), 2) The Left, 3) Identity and Democracy (ID) (173 deputies). Also, 89 mandates have remained for non-factional deputies, of which 44 are independent deputies, and 45 have not yet decided on their factional affiliation.

It is emphasized that the European elections have somewhat changed the party landscape of the European Union. And in some countries the elections results are called a "political earthquake" (e.g., France, Belgium, Germany). Compared to the previous 2019 European Parliament election, European People's Party, right-wing radical parties (Identity and Democracy, European

Conservatives and Reformists) have improved their results, while European “greens” and liberal parties (united in a faction “Renew Europe”) have worsened their results.

It is concluded that the mainstream right (EPP) and leftists (PASD) continue to be the largest European Parliament factions and the basis of the parliamentary majority, which indicates the unchanging course for

the development of democracy and the protection of individual and collective freedoms in the European Union.

Key words: European Union, European Parliament, elections, pan-European parties, right-wing radical parties, mainstream parties, European People’s Party, European Conservatives and Reformists, “Identity and Democracy”.